

**MODERN APPROACHES TO DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL
STANDARDS**

The necessity of creation of professional standards of new generation is grounded in the article. Experience and different approaches is described to creation of professional standards. Conceptual bases of development of professional standards are certain.

Стаття надійшла до редакції 25.09.2010

УДК 378

*Кравець Ю..
м. Київ, Україна*

**ПРОФЕСІЙНЕ НАВЧАННЯ В НІМЕЧЧИНІ
ТА РОЛЬ РЕМІСНИЧИХ ПАЛАТ**

В умовах стрімкого зростання значення знань, а також демографічного спаду населення оптимізація розвитку людських ресурсів і, зокрема, трудового потенціалу стає стратегічним фактором конкурентоспроможності економіки держави. Тільки за допомогою висококваліфікованих мобільних кадрів можна забезпечити потрібне зростання економіки і зайнятості, що необхідне для реалізації кращих соціальних моделей і розвитку суспільства. В Україні, на жаль, відсутня чітка стратегія відтворення та розвитку трудових ресурсів, які б базувалися на відповідних знаннях і кваліфікаціях. Нині діюча система професійно-технічної освіти, яка є базовою у поповненні робітничих ресурсів не здатна надавати високоякісні послуги, які потребує економіка. Вона зорієнтована на вузькопрофільність з обмеженою професійною кваліфікацією. Про це свідчить перелік професій Національного класифікатора [1], що містить понад 2500 професійних назв робіт (для порівняння, Росія у 2007 році впровадила 284 укрупнених інтегрованих професій навчання, а в Німеччині передбачається скорочення із 350 до 100 базових професій). На сьогодні профтехосвіта є замкнутою системою, що сама собі визначає контингент учнів, номенклатуру професій за так званим держзамовленням, параметри кваліфікацій випускників та сама оцінює результати своєї діяльності. Як наслідок, трудові ресурси країни поповнюються робітниками, які за своїми кваліфікаційними параметрами не задовольняють потреби світу праці.

Всі ці проблеми потребують негайного вирішення і одним із шляхів є використання передового зарубіжного досвіду, який необхідно адаптувати до вітчизняних умов. Особливої уваги заслуговує досвід системи професійного навчання Німеччини, яка є передовою не лише в Європі, а й у світі. За минулі роки німецька система професійної підготовки кадрів довела високу ефективність. У чому ж її суть? Навчання різним професіям проводиться в рамках так званої «дуальної системи». Поняття «дуальна система» описує особливість системи професійного навчання в Німеччині. Основними елементами цієї системи є з одного боку підприємства, а з іншого - професійні школи. Спільними зусиллями вони забезпечують процес профнавчання. Хоча підприємство і професійна школа розділені як по своєму місцю знаходження, так і по правовому статусу, вони співробітничать один з одним. В принципі, завдання підприємства і професійної школи розподілені таким чином, що підприємство навчає практичним навикам, а

професійна школа відповідає за теорію. У реальності ж на підприємстві учневі часто пояснюється теорія, а теорія в професійній школі частенько доповнюється практичними заняттями. Тому особливо важливо, аби ці два стовпи дуальної системи взаємодіяли доповнюючи, а не повторюючи один одного.

Дуальна система профнавчання є досить ефективним і економічним інструментом кадрової політики. Як правило, чим більше навчання наближене до практики, тим вище пряма вигода для підприємства і учня. Вже при першому порівнянні витрат і переваг стає ясно, що учні є вигідною інвестицією в майбутнє. Так, наприклад, відповідно до репрезентативної вибірки Федерального інституту професійної освіти [5] загальні витрати на одне місце профнавчання склали в 2000 році 17491 євро в Західній Німеччині і, відповідно, 12438 євро в Східній Німеччині. У цю суму включені всі витрати на навчання, такі як заробітна плата учневі, соціальні і добровільні внески, робота особи, відповідальної за профнавчання, вартість робочого місця, а також внески за іспити. Найбільшою статтею витрат є виплата заробітної плати учневі, в середньому 8691 євро за весь період навчання в Західній Німеччині (6670 євро в Східній Німеччині). Розмір заробітної плати залежить від професії і часто зафіксований тарифними угодами. В середньому по професіях місячна заробітна плата учням складала в 2006 році 629 євро в старих і 536 євро в нових федеральних землях. Витрати нетто (в середньому 9329 євро в Західній і 6343 євро в Східній Німеччині) складають набагато меншу суму, чим витрати брутто. Ця різниця пояснюється продуктивним вкладом учнів. Так користь від їх праці під час навчання за рік складає в середньому 8162 євро в Західній і, відповідно, 6095 євро в Східній Німеччині. На невеликих підприємствах економічна вигода від праці учнів виявляється набагато раніше, оскільки там учні практично з перших днів навчання виконують і практичну роботу. Крім того, навчання приносить ще і додаткові вигоди. В першу чергу гідні згадки потенційні витрати, яких удалося уникнути завдяки профнавчанню, такі як витрати на пошук і кваліфікацію нових співробітників. Згідно даних Федерального Інституту професійної освіти [5] витрати на наймання і введення в справу одного нового співробітника складають в середньому 7064 євро. У цю суму включені витрати на оголошення в газетах, на процес відбору, а також затрачений час в період адаптації і так далі. Якщо великі підприємства можуть дозволити собі ризики прийняття помилкових рішень при виборі персоналу, то невеликі фірми вимушені вибирати найманий персонал з особливою ретельністю. Профнавчання здатне, як правило, зменшити плінність кадрів, оскільки у учнів спостерігається висока ідентифікація з підприємством. Крім того, підприємець спостерігає за учнем декілька років, що дозволяє взнати його сильні й слабкі сторони і довгостроково планувати його роботу на підприємстві. Профнавчання може принести підприємцям і інші неоцінені переваги, які не завжди можна виразити в монетарній формі. Підприємець може, наприклад, побудувати процес навчання відповідно до специфічних потреб підприємства і забезпечити тим самим збереження фірмових ноу-хау. Крім того, навчальні підприємства користуються хорошою репутацією у клієнтів, постачальників, банків і громадськості в цілому. Такі підприємства привабливі також і як роботодавці. І, нарешті, варто згадати загальну вигоду від профнавчання. Забезпечення ринку праці кваліфікованими працівниками можливо лише загальними зусиллями всіх підприємців. Якщо підприємства менше навчатимуть, то це приведе до нестачі кадрів і, відповідно, до підвищеного попиту на них, як це завжди відбувається в умовах дефіциту. Як наслідок, це приведе до вимушеного підвищення витрат підприємств на персонал. Особливо дорого цей брак кадрів відіб'ється при наймі нових працівників.

Ключову роль в професійному навчанні в Німеччині відіграє Реміснича палата (Handwerkskammer), яка одночасно виконує роль національної асоціації галузевих технічних фахівців. Для Німеччини підготовка ремісників (а це представники близько 150

робітничих професій і майстрів вищого розряду) – завдання державної ваги. Ще в 1953 році у ФРН був ухвалений Закон «Про ремісничу діяльність» [3], головна ідея якого полягала в створенні єдиної нормативної бази для заняття ремеслами і професійного навчання з різними стадіями підготовки. Надалі законодавчу базу доповнив ще Закон «Про професійне навчання» [2], який визначив єдиний порядок і концепцію навчання на всій території Німеччини. Ремісничі підприємства відносяться до ремісничих палат за регіональним принципом. Всього в Німеччині діє 55 ремісничих палат. Ремісничі палати є суспільно-правовими корпораціями. Ними ведеться реєстр ремісників, в який заносяться всі ремісничі підприємства регіону. Крім того, як органи економічної самоврядності ремісничі палати представляють інтереси ремісничих підприємств на політичному і комунальному рівнях. Вони налічують 850000 членів і надають їм широкий спектр послуг, починаючи від технічних, економічних і правових консультацій та допомоги по питаннях професійного навчання. Нарешті, ремісничі палати виконують функції правового нагляду за гільдіями ремісників, в яких на добровільній основі об'єднуються представники різних ремісничих професій. Міські і окружні гільдії утворюють у свою чергу красиві гільдії. На федеральному рівні ремісничі палати є членами Центральної асоціації німецьких ремесел з штаб-квартирою в Берліні. Окрім ремісничих палат в цю асоціацію входять 42 Центральні галузеві ремісничі союзи, а також деякі інші важливі економічні і ремісничі структури Німеччини. Палата консулює підприємства по менеджменту, експорту товарів, впровадженню нових технологій, захисту довкілля і по інших питаннях, надає юридичні послуги. Але головне місце відводиться навчанню і підвищенню кваліфікації кадрів. При палаті функціонують три незалежні комісії – по професійній освіті, по розробці екзаменаційних програм і по прийому іспитів. Це дозволяє добитися високої ефективності навчання, оскільки різними стадіями підготовки і прийому іспитів займаються різні люди, але по єдиних стандартах. Законом Німеччини «Про професійне навчання» [4] ремісничі палати наділені в області профнавчання повноваженнями компетентних органів і несуть відповідальність за навчання приблизно 150 ремісничим професіям. Палата має в своєму розпорядженні мережу власних навчальних центрів для підвищення або підтвердження кваліфікації майстрів і підприємства направляють туди своїх працівників. Кожне підприємство, незалежно від того, користується воно послугами центрів чи ні, направляє 20% від фонду заробітної плати на спеціальний рахунок підготовки кадрів. З цих коштів покривається частина витрат на навчання. Важливим фактором є те, що професійна підготовка фахівців в Німеччині здійснюється обов'язково через підприємства. Це необхідно для поєднання теоретичних курсів з практичною підготовкою. Три роки навчання сплановано таким чином, що поступово зменшується час знаходження учнів в навчальних центрах і збільшується їх робота на підприємствах. Але в навчальних центрах теж є практичні заняття, які відіграють також значну роль для освоєння професії. Після завершення періоду навчання учні складають іспит, витримавши який вони отримують робітничу кваліфікацію. Але на цьому мало хто зупиняється, робітники постійно проходять курси підвищення кваліфікації. Такі курси - обов'язкова умова для відкриття власної справи, а також для отримання права на навчання учнів. Успішна здача іспитів після таких курсів дає право на здобуття звання майстра. Але це можливо лише після трьох років праці підмайстром. На іспиті необхідно продемонструвати практичні здібності і теоретичні знання з професії, а також з таких предметів, як економіка і організація виробництва, право і професійна педагогіка.

Список використаної літератури: 1. Національний класифікатор України «Класифікатор професій ДК 003 : 2005», Держспоживстандарт України, Київ, 2. Закон Німеччини «Про професійне навчання», 23 березня 2005 р. <http://www.gesetze-im-internet.de3>. Закон Німеччини «Про ремісничу діяльність», 24 вересня 1998 р. <http://www.gesetze-im-internet.de>. 3. Положення про професійне навчання в Німеччині, 2003 р. www.bibb.de 4. Щорічний звіт Федерального Інституту професійного навчання Німеччини 2008 р. www.bibb.de

регуляції його дій, що закріплюються у звичках, традиціях, принципах життя і професійній діяльності, психічних станах, діях, вчинках і якостях педагога, забезпечує вибір ним свідомої етичної поведінки згідно професійно-педагогічних норм.

Морально-етична компетентність за специфікою реалізації належить, до так званих, надпредметних компетентностей. Вони мають інтегрований характер і поєднують у собі певний комплекс знань, умінь і ставлень, які набуваються майбутніми учителями протягом засвоєння всього змісту педагогічної освіти. З огляду на сучасне національне відродження України, яке включає в себе відтворення і осмислення історичної пам'яті народу, активізується необхідність визначення нових критеріїв, які б дозволили виявити специфічні особливості національної ментальності та напрями розвитку української духовності. Будь-яка вільно обрана діяльність, зорієнтована на певну мету, супроводжується прагненням людини досягнути цю мету якнайкраще, що й породжує її ідеальний образ, найкращий «взірець» до якого людина хоче наблизитись.

Аналіз останніх наукових праць. Сучасні вчені надають великого значення моральному аспекту педагогічної діяльності, в тому числі емоційно-чуттєвої сфери педагога як базової в його формуванні. Більшість дослідників приходять до висновку, що професійна моральність педагога набувається в результаті цілеспрямованого формування й самовдосконалення, розвивається в сукупності з іншими психологічними характеристиками особистості. Свій доробок до генезису цих ідей зробили італійський мислитель Челіо Куріоне (трактат «Школа, або три книги про досконалу Граматику»), Кирило Ставровецький Гранквіліон («Євангеліє учительное...», «Перло многоценное...»), Йоган Генріх Песталоцці, який моральні якості людини називав «силою серця». Суттєвий внесок у вивчення проблеми формування морально-етичного аспекту особистості вчителя зробили В.Кан-Калік, А.Мудрик, М.Поташник, В.Сластьонін. В Україні цій проблемі приділяли увагу С.Бабишин, А.Бондар, Л.Вовк, О.Дзевєрін, І.Зязюн, Н.Калениченко, О.Мазуркевич, О.Мороз, Ф.Науменко, Б.Ступарик, М.Ярмаченко.

Мета статті. Проблема визначення вимог до особистості педагога до цього часу не втратила значущості та актуальності, адже процес формування морально-етичної компетентності майбутнього вчителя достатньо складний і суперечливий. Важливим компонентом у ньому є пізнання методологічних засад професійно-педагогічної етики, як її соціокультурних джерел. Метою статті є осмислення методологічних підходів, які дозволяють виявити змістове ядро моральності, її інваріантний характер, шляхи формування педагогічного ідеалу; розкриття характеру і особливості української ментальності як зумовлюючої форми етногенетичного та соціокультурного буття народу в історичному аспекті з метою актуалізації якісно позитивних національних рис українців у системі сучасного громадянського виховання.

Виклад основного матеріалу. Упродовж століть і тисячоліть саме рідна мова концентрувала в собі все духовне багатство народу, його неповторну національну сутність. У кожній мові закодовано самобутню національну психологію, національний світогляд і спосіб мислення та пізнання дійсності. З покоління в покоління передавався досвід, знання, віра, уявлення про навколишнє середовище, а це означає і про боротьбу протилежностей. На основі загальнолюдських цінностей з'явилися норми моралі, етики, естетики [7, ст. 45]. В цьому розрізі уявлення про добро і зло пов'язуються з поняттями «добре – погано». Позитивна та негативна оцінка вчинків, навколишньої дійсності, людей безпосередньо відображає їх відповідність або невідповідність загальнолюдським нормам моралі. Уявлення про добро і зло у свідомості людей співвідносяться з подіями, вчинками, явищами, фактами, які можуть відповідати або не відповідати загальноприйнятим нормам. Сприйняття етносом ідеї добра і зла та закріплення цієї інформації в мові може достатньо яскраво зобразити менталітет нації, особистісні варіанти ставлення до навколишнього

світу, особливості мовної системи. Всі явища дійсності в кінцевому результаті зводяться до альтернативи «добро – зло». Сприйняття і відображення у людській свідомості навколишньої дійсності є складним процесом, в результаті якого виникає загальна картина світу. Національні особливості сприйняття світу пояснюють наявність асоціацій, стереотипів мислення, символів, що відображаються як в мові так і в свідомості етносу. Серед різних народів можна виявити специфічні елементи, які позначають умови життя, світогляд, характерні конкретно для даної нації [2]. Правомірність виділення національної концептуальної картини світу полягає у вивченні особливостей різних мовних систем, фонових знань носіїв кожної мови, які визначаються національними традиціями, звичаями, віруваннями і т.д. Виявом добра вважається не просто відповідність нормам моралі, а відповідність уявленням про щастя, про те, що приносить людям позитивні емоції: радість, спокій, піднесення, почуття задоволення. Кожна людина має своє власне уявлення про добро і зло. Ці уявлення є наслідком сформованого змісту совісті, а, отже, є суто індивідуальними. Тому батьки і педагоги, реалізуючи закон природо відповідності виховання, повинні бути самі носіями духовних цінностей етнічної педагогіки – рідної мови, фольклору, народних мистецтв, інших етнічних традицій виховання дітей. Засвоєні рідною мовою знання про рід дитини, свій народ, його національні цінності, зокрема його віру і культуру, Батьківщину, мають найбільший виховний вплив на дітей. Добро і зло використовуються як стандарт для встановлення певних правил, норм, принципів, а також формування поглядів дітей, їх ідеалів. Результатом пізнання навколишньої дійсності і відображення її у свідомості являється уявлення, поняття, теорії, судження, категорії [4, ст.41].

Необхідно зазначити, що витоками сучасної теоретичної морально-педагогічної думки також є етичні концепції філософів античного світу. Моральність у них розглядається як визначальне, змістоутворююче явище людського буття. Формуються головні етичні вимоги та правила до людей, які навчають і виховують дітей. Так, давньокитайський мислитель Конфуцій переконливо доводив, що кінцева мета виховання людини полягає у зміцненні моралі, що дозволить подолати труднощі в майбутньому гармонійному суспільстві. У працях Аристотеля: «Нікомахова етика», «Евдемова етика», «Велика етика», розкривається суспільна природа моралі, її вплив на формування етики особистості.

В сучасних умовах оновлення системи педагогічної освіти особливого значення набуває проблема визначення вимог до особистості вчителя. Саме педагог творить характер, індивідуальність, неповторну особистість дитини, що можливе лише за умови високого рівня професійної компетентності та наявності розвинених професійних здібностей. Закон України „Про загальну середню освіту” визначає вчителя як особу з високими моральними якостями, яка має відповідну педагогічну освіту, належний рівень професійної підготовки, здійснює професійну діяльність, забезпечує результативність та якість своєї роботи, фізичний та психічний стан здоров’я якої дозволяє виконувати професійні обов’язки в навчальних закладах системи загальної середньої та вищої освіти. У Концепції національного виховання зазначено, що вчитель зобов’язаний прагнути до втілення в собі людського ідеалу, оскільки жодна інша професія не ставить таких вимог до людини [6, с. 83]. Постійний інтерес до проблем учительства в суспільстві викликається об’єктивними причинами. По-перше, учительство порівняно з іншими прошарками інтелігенції завжди стоїть найближче до всіх членів суспільства. По-друге, саме воно формує громадянське й духовне обличчя молоді, світогляд підростаючого покоління, від знань, культури, моральних цінностей та самосвідомості якого, у свою чергу, залежить майбутнє країни. По-третє, високі вимоги, які висуває суспільство до вчителя, його

особистості і професійної підготовки, сприяють прагненню вчителів до саморозвитку й самоосвіти. По-четверте, сфера народної освіти та її головний діяч – вчитель постійно знаходить в центрі уваги суспільства [6, ст.141].

Головними цінностями у формуванні загальної і професійної культури педагога стають справедливість, чесність, усвідомлення власної та громадянської гідності, дисциплінованість, відданість своїй справі, відповідальність. Національне відродження – це передусім реалізація духовно-національної ідеї. Багатство рідної мови, її моральний та ідейно-духовний зміст найглибше відображають національні цінності та святині. За А. Дістервегом, рідна мова і забезпечувана нею єдність нації мають стати «провідною ідеєю політичних відносин, внутрішніх і зовнішніх». Рідна мова і національна єдність розвиваються «як єдність виховання і навчання, єдність національного характеру і національного почуття та передається наступним поколінням. Саме рідна мова, на думку О. Потебні, - це єдина, нічим незамінна умова існування народу, нації. Кожна мова – це окрема самодостатня система пізнання і сприйняття дійсності, в тому числі і поняття «добро – зло», яке формується у свідомості дитини завдяки системі відображення, розуміння і повідомлення засобами рідної мови. Завданням педагогічної громадськості є формування високого почуття громадянської гідності і любові до своєї історії, мови, землі, а отже, Батьківщини [7, ст.97].

Сучасний етап розвитку освіти вимагає пошуку шляхів перетворення національної ідеї на формоутворюючу силу з умовою відповідності особливостям власної ментальності та орієнтації на властиві їй цінності. В цьому контексті особливо актуальною стає потреба у визначенні української ментальності через її екзистенційну сутність та амбівалентний характер. Зважаючи на складність, багатогранність визначення української ментальності у відродженні національної духовності, виникає потреба у виявленні її культуро творчих та виховуючи параметрів [1].

Характеризуючи морально-етичну складову педагогічного ідеалу, відображення суспільних цінностей і потреб, слід відзначити, що вперше поняття «ідеал» виникло у християнській моралі, а починаючи з XVIII ст., широко вивчається німецькими філософами (Ф. Шиллер, Ф. Шеллінг). У етиці зміст і структуру ідеалу вперше спробував визначити Й. Кант. Як елемент моральної свідомості етичний ідеал є ціннісним уявленням про досконалого педагога з позицій його професійного обов'язку. Протягом тривалого часу ідеал педагога, де етика мала переважне значення, формулювався як абстрактний образ. У Древній Греції народилися такі етичні цінності як краса, добро, чесність, сумлінність. Висвітлюючи педагогічний ідеал, доцільно звернути увагу на пам'ятки Київської Русі. Наприклад, у праці «Слово про закон і благодать» митрополита Іларіона опосередковано віддзеркалюються морально-етичні вимоги до педагога.

Продовжуючи кращі європейські традиції, у вітчизняній педагогічній науці також окреслюється моральний ідеал вчителя. У працях О. Духновича «Книжка читальна для початківців» і «Народна педагогія» зазначається, що вчитель - це найбільший художник, оскільки він вибудовує людину й людство. Відомі педагоги К. Ушинський, П. Юркевич, М. Драгоманов, Б. Грінченко, Т. Лубенець у своїх працях не тільки визначили риси ідеального педагога, а й досліджували внутрішні резерви розвитку такого вчителя. Отже, відомі вчені, педагоги минулого розробили етичне ядро педагогічного ідеалу. [5, ст. 307]. У процесі історичного розвитку зміст етики у складі педагогічного ідеалу формувалася та набував цілісності. Як багатокомпонентне явище він увібрав у себе такі складові:

- загальні моральні вимоги до педагога (любов до дітей, добро, чесність, справедливість, сумління тощо);
- єдність професійних знань і моральних чеснот;
- міра виховного впливу, педагогічний такт;

- готовність педагога до самореалізації, прагнення до самоосвіти та самовдосконалення;
- громадянський, національний, народний характер.

Виявлення етичного ядра педагогічного ідеалу впливає на формування деонтологічних засад педагогічної професії. Розкриваючи зміст іншої історичної лінії «етика як умова гуманізації педагогічного процесу», слід відзначити, що ідеями гуманізму наповнена вся історія людської духовності [2]. Вагомий внесок у становлення системи загальнолюдських гуманістичних цінностей зробили французькі матеріалісти XVIII століття - Гельвецій, Гольбах, Дідро, Ламері.

У багатьох літературних пам'ятках часів Київської Русі засуджується зло і прославляється добро, утверджуються гуманістичні основи виховання. У творах «Повчання дітям» Володимира Мономаха, «Повість временних літ» Нестора Літописця, «Остромирове Євангеліє» звертається увага на добрі починання та почуття, любов до ближнього, розвиток навичок благородної поведінки, вміння вести бесіду, важливість особистого прикладу у вихованні дітей, самовдосконалення. Гуманісти бачили людину вольовою, діяльною, емоційно прив'язаною до світу. Етика педагога як складова гуманізму найбільш висвітлена у працях П'єтро Верджеріо. У його трактаті «Про благородні нрави й вільні науки» містилися принципи гуманної педагогіки:

- соціальна, громадянська спрямованість освіти;
- повага особистості дитини;
- орієнтація на природні особливості, вік, схильність, інтереси дитини;
- майстерність педагога, його вміння здійснювати диференційований підхід до учнів;
- відмова від фізичних покарань, вибір «м'яких» засобів виховання.

Видатні письменники - гуманісти української демократичної думки П. Грабовський, М. Коцюбинський, Л. Українка, І. Франко, Т. Шевченко сприймали мораль як вищий принцип гуманізму, критерій людського життя. Совість, добро, справедливість, співчуття вони розглядали як основні чесноти кожної людини. Високим гуманізмом сповнена наукова спадщина М. Грушевського. Особливу увагу він звертав на гуманне ставлення до вихованців, застосування найдодільніших засобів впливу, наголошував на значенні особистого прикладу педагога, наявності у нього ідеалу, який би він хотів втілити у своїх вихованців. Проблемам етики педагога в контексті розвитку ідей гуманізму присвячені праці видатних представників наукового напряму гуманістичної психології - А. Маслоу, К. Роджерса, В. Франкла, Ф. Перлза. Базовими в гуманістичній психології є поняття «відповідальність», «любов», «самореалізація», «самоактуалізація», які за своєю сутністю складають категоріальний апарат етики. Розгляд генезису етико-педагогічних ідей у контексті гуманізації має суттєве значення для змісту сучасної професійно-педагогічної освіти, яка розвивається саме шляхом гуманізації та демократизації, упроваджує принципи особистісно зорієнтованого навчання та виховання школярів [8]. Вивчення етики як регулятора взаємин між учителем і учнем дозволяє зосередити увагу майбутніх педагогів саме на процесуальній стороні поведінки вчителя. Ще у античні часи Демокрит акцентував на моральній природі взаємин вихователя з вихованцями: дбайливе ставлення до особистості, її повага, ненасильницьке формування будь-яких якостей тощо. Ці ідеї активно розвиваються в період Відродження. Вони знаходять своє відображення у працях видатних італійських учених-гуманістів - Вітторіо Рабальдоні да-Фельтре, Маффео Веджо. У працях Еразма Роттердамського («Про виховання дітей»), Мішеля Монтеня («Досліди») критикується невігластво вчителів і жорстокі педагогічні методи того часу. Окремо звертається увага на особливості взаємодії

вчителя з молодшими школярами. Е. Роттердамський писав, що для дитини молодшого віку потрібен такий вчитель, який приваблює душевністю, а не той, який лякає жорстокістю. Поводження наставника з вихованцями має бути врівноваженим. У період Нового часу Жан-Жак Руссо в романі «Еміль, або про виховання» виступає проти схоластичної школи із зубрінням і жорстокою дисципліною, з тілесними покараннями та приниженням особистості. Етика поведінки педагога за Руссо, це - створення умов для саморозвитку особистості дитини.

В Україні у Статуті Львівської Братської школи були сформульовані моральні вимоги до вчителя: гуманно й рівно ставитися до всіх дітей; не мати заздрості; бути добропорядним, чесним; спиратися на такі методи виховного впливу: особистий приклад, зміст навчальних предметів, заохочення та покарання, участь у обрядах, моральні бесіди, основи самоврядування [1]. Проблема етики педагогічної взаємодії вчителя з дитиною активно розроблялась видатними вітчизняними вченими та педагогами: К. Ушинським, С. Русовою, М. Демковим, Я. Чепігою та іншими. Так, К. Ушинський, надаючи велике значення характеру взаємин педагога з вихованцем, стверджував, що виважений, свідомий вплив на учнів можливий тільки за умови тісних, доброзичливих контактів. Якщо вчитель не любить дітей і не може викликати в них симпатії, йому треба залишити педагогічну справу. Учений звертає увагу на педагогічний такт, сутність якого він бачив у інтуїтивному відчутті особливостей дитини [5, ст.21].

Висновки і перспективи подальших розробок. Отже, педагогічна етика пройшла в своєму розвитку шлях від абстрактного ідеалу вчителя до комплексного інтегративного утворення, базової ідеї функціонування багатьох педагогічних систем, основу яких складають ідеї гуманного ставлення вчителя до учнів, їх психологічної підтримки, ініціативи, творчості, відповідальності, особистого прикладу поведінки, доброти, співчуття, свободи, самовизначення.

Морально-етичний аспект виступає стрижнем педагогічних систем, які створені Ш. Амонашвілі, М. Гузик, О. Захаренко, І. Івановим, Є. Ільїним, С. Лисенковою, В. Шаталовим, В. Караковським. Проведений проблемно-генетичний аналіз розвитку етико-педагогічних ідей у історії педагогічної думки дозволяє не тільки прослідкувати генезис цих ідей за змістовими напрямками, а й створити певну методологічну основу формування в учителів етичної компетентності, показати інваріантний характер змісту професійної етики. Адже, щоб поводитись компетентно, відповідно до норм етики, необхідно глибоко усвідомити її сутність і значення.

Важливою духовною складовою морально-етичного образу педагога є його національне самоусвідомлення. Адже засвоюючи рідну мову, діти кожного народу засвоюють національний зміст (ідейний, моральний, художньо-образний), свою національну культуру, мистецтво, духовність. Вони вчаться дорожити духовними цінностями батьків і дідів, своїм родоводом, моральними і матеріальними цінностями рідного народу. Навчаючись і виховуючись рідною мовою, діти природно визначають і свою національну приналежність, ідентифікують себе з рідним народом. Вони люблять рідну землю, природу батьківського краю, шанують історію предків, вивчають рідну культуру, виростають патріотами, активними громадянами своєї держави, здатними передати і зміцнити в наступних поколіннях морально-етичні якості та розуміння важливості творити добро і ненавидіти зло у всіх його формах. Адже саме така життєва позиція є запорукою щасливого майбуття всього людства.

Список літератури: 1. Біляєв О.М., Вашуленко М.С., Плахотник В.М. Концепція мовної освіти в Україні// О.М. Біляєв, М.С. Вашуленко, В.М. Плахотник //Рідна школа. -

1994. - №9. - С.71-73. 2. Гонський В. Мова як складова національної культури// В. Гонський //Рідна школа. – 2003. - №1. – С. 3-5. 3. Дубина М., Астахова В. та ін.. Практична реалізація наукових засад мовної освіти. // Українське слово. 2009. - №34. – С.10-13. 4. Кононенко В.І. Національно-мовна картина світу. Зіставний аспект (на мат-лі укр.. та рос. Мов) // В.І. Кононенко //Мовознавство. – 1996.-№6. – С. 39-46. 5. Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина ХІХ - ХХ ст.): Хрестоматія/ Упоряд.: Л.Д.Березівська та ін. - К.: Науковий світ, 2003. - 418 с. 6. Панасенко Е. А. Ідеал учителя у вітчизняній педагогічній журналістиці другої половини ХІХ – початку ХХ століття: дис... кандидата пед. наук: 13.00.01 / Панасенко Еліна Анатоліївна. – Слов'янськ, 2001. – 230 арк. 7. Потєбня О.О. Думка і мова. – К.: СІНТО, 1993.- 191с. 8. Сластенин В. А. Профессионализм учителя как явление педагогической культуры / В. А. Сластенин // Управление современной школой. Завуч : науч.-практ. журн. для администрации школы. – 2009. – № 6. – С.79 – 94.

О.В. Вознюк

МОРАЛЬНИЙ АСПЕКТ ЗАГАЛЬНОЇ І ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГА ХХІ СТОЛІТТЯ.

У статті висвітлено морально-етичні засади як основну складову загальної і професійної культури педагога ХХІ століття. ті.

О.В. Вознюк

МОРАЛЬНЫЙ АСПЕКТ ОБЩЕЙ И ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ ПЕДАГОГА ХХІ ВЕКА.

В статье рассматриваются морально-этические понятия как основная составная общей и профессиональной культуры педагога ХХІ века.

O.V. Voznyuk

THE MORAL ETHICS ASPECT COMMON AND PROFESSIONAL PEDAGOGICAL CULTURE XXI CENTURY.

The article deals with the problem of moral ethics aspect in the building of society's moral standards common and professional pedagogical culture XXI century.

Стаття надійшла до редакції 02.06.2010

УДК 378.147:51-4

*О.В. Фуштей
м. Київ, Україна*

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИКИ

Постановка проблеми: Ефективність освіти завжди залежала від рівня підготовки